

Meer uren werken om de vergrijzing op te vangen?

Deeltijdwerk heeft er voor gezorgd dat in Nederland veel vrouwen zijn gaan werken en ook blijven werken als ze kinderen krijgen. Maar het aantal uren dat wordt gewerkt is relatief laag. Gaat dat veranderen? Op dit moment zijn het vooral moeders van wie het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt en vrouwen die alleenstaand zijn geworden die meer uren gaan werken. Ook mannen die voor de tweede of derde keer vader zijn geworden werken langer.

In Nederland zijn er naar verhouding veel mensen met een baan. In figuur 1 is te zien dat zowel de arbeidsparticipatie van mannen als vrouwen boven het EU-gemiddelde ligt en dat alleen in Denemarken en Zweden een groter aandeel vrouwen werkt. De arbeidsparticipatie is het aandeel mensen met een baan als percentage van de bevolking in de leeftijd 15-64. De toename van het arbeidsaanbod komt vooral voor rekening van de vrouwen, die sinds het midden van de jaren tachtig massaal tot de arbeidsmarkt zijn toegetreden. De arbeidsparticipatie van vrouwen bedraagt thans bijna 70 procent. In 1985 was dat nog maar 30 procent.

De arbeidsdeelname is weliswaar hoog in Nederland, maar het gemiddelde aantal uren dat jaarlijks wordt gewerkt is juist relatief laag in vergelijking met andere landen. Nederland staat dan ook bekend als 'kampioen deeltijdland'. Relatief nieuw is dat ook steeds meer mannen in deeltijd gaan werken. Zoals te zien is in figuur 2 neemt het gemiddeld aantal gewerkte uren gestaag af en is deze daling iets sterker voor vrouwen dan voor mannen. Mannen werkten in 1969 gemiddeld 1.958 uur per jaar (37,7 per week) en in 2009 gemiddeld 1.514 uur (29,1 per week); een daling van 23 procent. Voor vrouwen daalde het jaarlijks gewerkte aantal uren met een derde naar 1.092 uur (21 per week) in 2009.

Er wordt in Nederland steeds meer arbeid in deeltijd aangeboden en ook binnen reguliere banen bestaan steeds meer mogelijkheden om arbeidstijdverkorting overeen te komen met de werkgever. De geboorte van een kind is niet direct meer reden om te stoppen met werken, omdat het mogelijk is om minder te gaan werken. Ook steeds meer mannen grijpen de mogelijkheden aan om minder te gaan werken om zodoende arbeid- en zorgtaken in het gezin beter te verdelen. Om in de toekomst de vanwege de vergrijzing dreigende tekorten aan arbeidskrachten op te vangen, wordt er nu vooral gesproken over langer doorwerken. Aangezien er op grote schaal in deeltijd gewerkt wordt, zou het logisch zijn om ook te onderzoeken in hoeverre een uitbereiding van het aantal gewerkte uren een bijdrage kan leveren aan het voorkomen van de dreigende tekorten. In dit artikel kijken we naar veranderingen in het arbeidsaanbod in termen van aantal gewerkte uren

Foto: jan kooi/flickr.com

en de oorzaken daarvan. Voor wie veranderen de gewerkte uren en onder welke omstandigheden? Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de Enquête Werkgelegenheid en Lonen (EWL), een longitudinaal gegevensbestand dat informatie bevat over werknemersbanen in Nederland, waaronder het aantal gewerkte uren (zie kader op pag. 7).

Hoeveel uur werk per week?

Uit de gegevens van de EWL van 2003 tot en met 2005 blijkt dat de meeste vrouwen in deeltijd werken in een baan van drie of vier dagen per week, terwijl mannen over het algemeen vijf dagen per week werken. Laag opgeleide vrouwen met kinderen werken het minste aantal uren (gemiddeld 23 uur per week) en hoogopgeleide vrouwen zonder kinderen juist het meest (gemiddeld 32 uur per week). De mannen in het onderzoek werken gemiddeld 37 uur per week. We zien hier geen verschil tussen hoog en laag opgeleide mannen, en naar gezinsfase. Wel zijn er verschillen in het aantal gewerkte uren tussen mensen die in meer stedelijke of in meer landelijke gebieden wonen. Een groter aanbod en variatie in banen en de aan-

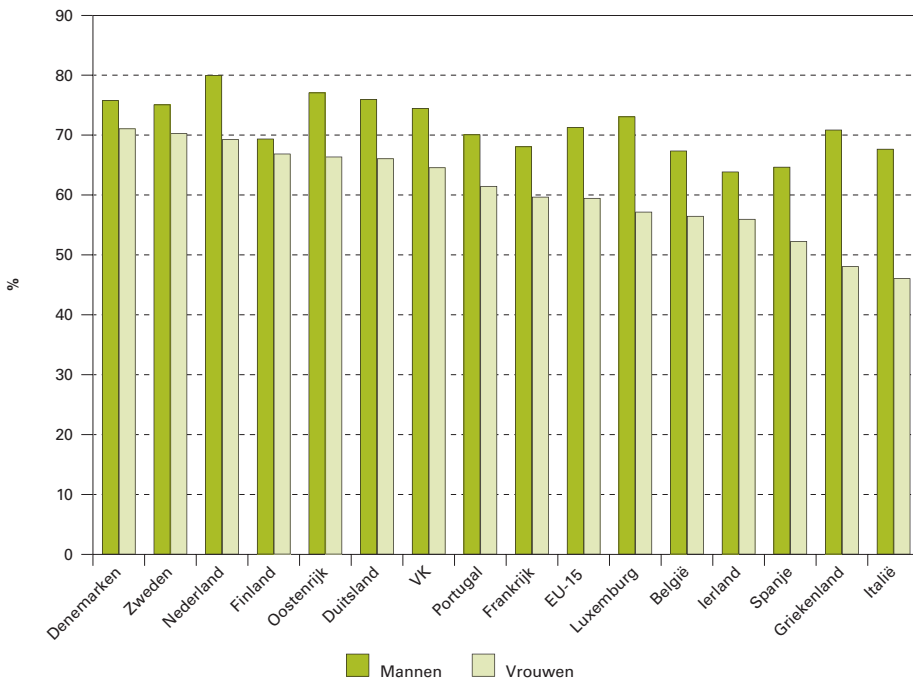
demodata

TOP-TIEN WERKLOOSHEID IN EU-LANDEN,
EIND 2011

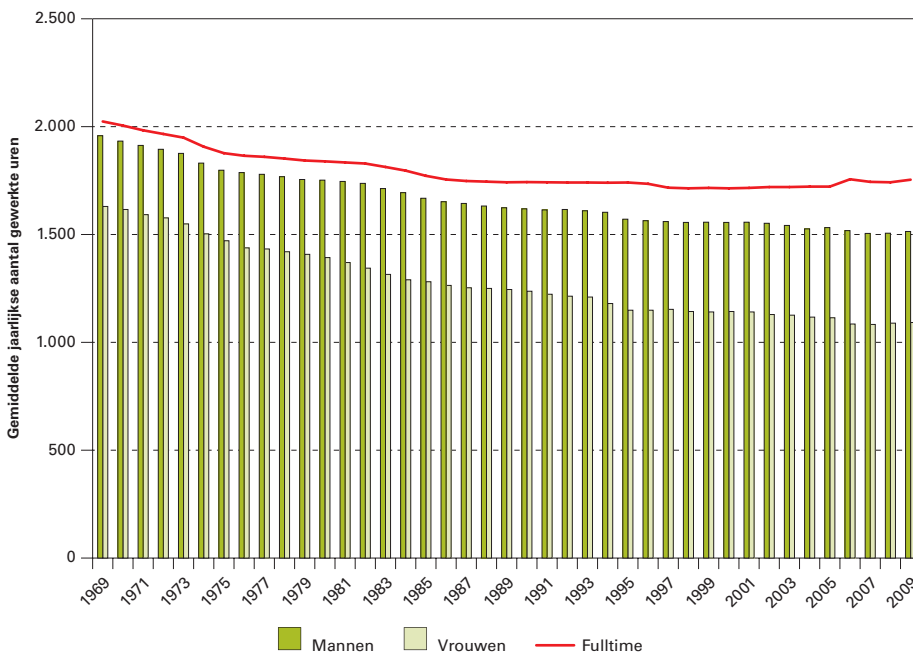
Bron: Eurostat 2011.

Figuur 1. Arbeidsparticipatie van mannen en vrouwen in 15 EU-landen in 2010

Bron: Eurostat, 2010.

Figuur 2. Gemiddelde jaarlijkse aantal gewerkte uren voor mannen en vrouwen in Nederland

Bron: CBS, 2010.

wezigheid van meer voorzieningen zorgen ervoor dat vrouwen die in steden wonen over het algemeen meer uren werken. Daarentegen werken mannen die in steden wonen gemiddeld minder uren. In de steden zien we dan ook meer zogenoemde 'symmetrische huishoudens': huishoudens waarin stellen werk en zorg gelijkmatiger verdelen, wat in de praktijk betekent dat mannen meer in deeltijd werken en vrouwen in grotere deeltijdbanen werken.

Wie veranderen hun uren?

Vrouwelijke werknemers blijken veel vaker hun uren aan te passen dan mannelijke werknemers. Het gaat hier om veranderingen in het aantal gewerkte uren per week van meer dan 1 uur, zoals

waargenomen in de EWL tussen 2003 en 2005. Meer dan een kwart van de vrouwen heeft in die periode een verandering in het aantal werkuren meegemaakt, terwijl minder dan 10 procent van de mannen verandert (zie tabel).

Een verandering zien we vooral bij vrouwen die voor het eerst moeder geworden zijn. Meer dan de helft van deze vrouwen maakte een verandering in het aantal gewerkte uren door. Het merendeel ging minder werken. Opmerkelijk is het relatief hoge percentage vrouwen dat meer uren is gaan werken na voor het eerst moeder geworden te zijn. Dit hangt waarschijnlijk samen met het aflopen van een verlofperiode. Slechts één op de tien mannen die voor het eerst vader werd veranderde het aantal werkuren: de meesten gaan minder werken.

Het zijn vooral vrouwen in 'kleine' deeltijdbanen van 12-20 uur die hun werkuren veranderen, vaak door meer te gaan werken. Opmerkelijk is dat mannen met een voltijdsbaan meer geneigd zijn tot minder werken dan vrouwen. In de gezondheidszorg wordt er overigens het meest veranderd in werkuren.

Wie gaan er meer werken?

Om de dreigende tekorten op de arbeidsmarkt in de toekomst ook deels op te vangen door een uitbereiding van het aantal gewerkte uren is het goed om te weten wie er onder welke omstandigheden meer gaat werken. Uit de EWL blijkt dat in de meeste gevallen beloning een aanleiding is om meer te gaan werken (men wil meer gaan verdienen). Er is hierin geen verschil tussen mannen en vrouwen. Hoewel een deel van de mannen na het krijgen van hun eerste kind minder gaat werken, is het krijgen van een tweede of derde kind juist aanleiding om weer meer te gaan werken. Omdat veel mannen nog altijd meer verdienen dan hun partner, specialiseren zij zich als kostwinner en gaat de vrouw vaak minder werken om voor de kinderen te zorgen. Als het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt (12 jaar), is dat voor een deel van de moeders aanleiding om het aantal werkuren uit te bereiden. Ook gaan vrouwen meer werken als ze alleenstaand worden. Voor mannen blijkt het minder uit te maken of ze wel of niet een relatie hebben.

Ruimte bij werkende moeders?

Doordat veel mensen in Nederland in deeltijd werken bestaat er een aanzienlijk nog onbenut arbeidspotentieel van mensen die al actief zijn op de arbeidsmarkt, maar meer uren zouden kunnen gaan werken. De vraag is of een uitbereiding van het aantal uren werk ook een bijdrage kan leveren aan de dreigende krapte op de arbeidsmarkt als gevolg van de toenemende vergrijzing. Uit de analyses blijkt dat vrouwen met banen van 12-20 uur per week eerder geneigd zijn meer te gaan werken dan vrouwen met een baan van 21-32 uur. Als het jongste kind de middelbare schoolleeftijd heeft bereikt of als een vrouw alleenstaand is geworden kan dat ook een reden zijn om meer te gaan werken. Terwijl de geboorte van een eerste kind voor mannen wel aanleiding kan zijn om minder te gaan werken, gaan veel mannen bij een volgend kind toch weer meer werken. Zorg voor

kinderen en daarmee samenhangend de leeftijd en het aantal kinderen bepalen in belangrijke mate het aantal gewerkte uren. Veranderingen in de aantallen of de leeftijd van kinderen leiden vaak tot veranderingen in gewerkte uren. Hiermee zijn moeders een belangrijke doelgroep om het aantal arbeidsuren uit te bereiden. De overheid zou dit kunnen stimuleren door kwalitatief goede en betaalbare kinderopvang te realiseren. Maar aangezien het vooral de vrouwen in kleine deeltijdbanen zijn die meer gaan werken, lijkt er een maximum te zitten aan de zorg die vrouwen uit handen willen geven.

Dit artikel is gebaseerd op het proefschrift "Regional labour market dynamics and the gender employment gap", waarop Inge Noback op 27 oktober 2011 promoveerde aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen.

Dr. I. Noback, Economische Geografie, Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen, Rijksuniversiteit Groningen, e-mail: i.noback@rug.nl

De Enquête Werkgelegenheid en Lonen (EWL) is onderdeel van het Sociaal Statistisch Bestand (SSB) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), dat alle werknemersbanen in Nederland bevat. Zelfstandigen zijn hierin niet opgenomen en vallen buiten de analyse. Op basis van dit bestand voor de jaren 2003-2005 in combinatie met het Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) is een selectie gemaakt: alleen werknemers met niet meer dan één baan, die in de periode van 2003 tot en met 2005 niet van baan veranderd zijn en van wie de gewerkte uren en het loon bekend zijn. Gewerkte uren en loon zijn alléén bekend voor werknemers opgenomen in de EWL, dit betreft ongeveer een kwart van alle banen in het SSB.

Het is eveneens mogelijk om, voor zover beschikbaar, baankenmerken van een eventuele partner mee te nemen in de analyse. Ook hier geldt dat partners werkzaam als zelfstandige buiten de analyse vallen.

Veranderingen in het aantal gewerkte uren, 2003-2005

	Geen verandering	Minder uren	Meer uren	N
Mannen	93 %	4 %	3 %	1.736.000
Vrouwen	72 %	15 %	13 %	1.640.000
Eerste-keer vaders	90 %	6 %	3 %	45.000
Eerste-keer moeders	53 %	36 %	11 %	49.000
Mannen werkzaam in de zorg	89 %	6 %	6 %	157.000
Vrouwen werkzaam in de zorg	63 %	19 %	17 %	693.000

Bron: EWL/CBS, 2005.

Foto: Jolande Siebenga

